

ДО ЧЛЕНОВЕТЕ НА НАУЧНО ЖУРИ
ПО ПРОЦЕДУРА ЗА ПРИДОБИВАНЕ НА
НА ОНС „ДОКТОР“
ПО ДОКТОРСКА ПРОГРАМА:
„ФИНАНСИ, ПАРИЧНО ОБРЪЩЕНИЕ,
КРЕДИТ И ЗАСТРАХОВКА (ФИНАНСИ)“

РЕЦЕНЗИЯ

Рецензент: доц. д-р Красимира Борисова Славева, Стопанска академия „Д. А. Ценов“ – Свищов, катедра „Статистика и приложна математика“, научна специалност „Статистика и демография“.

Автор на дисертационния труд: Анна Димитрова Петкова, задочна докторантura, обучение финансирано от държавата, по област на висше образование: 3. Социални, стопански и равни науки, професионално направление: 3.8. Икономика, докторска програма: „Финанси, парично обръщение, кредит и застраховка“.

Тема на дисертационния труд: „Преки чуждестранни инвестиции: икономически растеж и конвергенция в рамките на Европейския съюз“

Научен ръководител: доц. д-р Анелия Радулова

Основание за изготвяне на рецензията: участие в състава на научно жури, утвърдено със заповед №1126 от 22.11.2023 г. на Ректора на Стопанска академия „Д. А. Ценов“ – Свищов.

Настоящата рецензия е изготвена съобразно изискванията на Закона за развитие на академичния състав в България, Правилника за неговото приложение и Правилника за развитие на академичния състав в СА „Д. А. Ценов“ – Свищов.

I. Общо представяне на дисертационния труд:

Представеният дисертационен труд на тема „Преки чуждестранни инвестиции: икономически растеж и конвергенция в рамките на Европейския съюз“ с автор Анна Димитрова Петкова е в обем от 163 страници. В структурно отношение са обособени въведение, изложение в три глави, заключение и списък с използваната литература. Библиографията съдържа 118 източници, от които преобладаващата част са на латиница. В рамките на основния текст са поместени 24 таблици и 17 фигури. По темата на дисертационния труд са публикувани две студии. Приложена е декларация за достоверност и оригиналност.

Темата на дисертационния труд е изключително актуална и значима, защото преките чуждестранни инвестиции играят важна роля в развитието на националните икономики, изследвана е структурата и динамиката на ПЧИ в България и въздействието на ПЧИ върху конвергенцията в ЕС и по-специално върху страните-членки от ЦИЕ. Изследването обогатява теоретичните и емпиричните изследвания за мястото ролята и значението на ПЧИ за състоянието и развитието на националните икономики, за повишаване конкурентноспособността им и за ускоряване процеса на икономическо и

социално сближаване между страните в рамките на ЕС. Заглавието на дисертацията е добре формулирано и ясно насочва читателя към проблемите, които ще бъдат разисквани в разработката – въздействието на преките чуждестранни инвестиции върху икономическия растеж, характеристика на инвестиционната среда и политиките за привличане на чуждестранни инвестиции в България, анализ на динамиката и структурата на ПЧИ в България, ПЧИ и конвергенцията в ЕС и по конкретно въздействието на ПЧИ върху реалната конвергенция на страните-членки от ЦИЕ.

II. Преценка на формата и съдържанието на дисертационния труд.

Дисертационният труд следва утвърдилата се като стандартна структура, включваща въведение, три глави, заключение, списък с цитираната и използваната литература. Дисертацията се характеризира със задълбоченост на изследването, обвързаност между отделните глави, като следва логическата последователност на научното изследване – първо се изяснява спецификата и формите на проявление на преките чуждестранни инвестиции, механизмите за проявление на въздействието на ПЧИ върху икономическия растеж и детерминантите на привлекателността на инвестициите, след това се пристъпва към сравнителен анализ на притока на ПЧИ в България за периода 2010-2021 г. и накрая се анализират преките чуждестранни инвестиции и конвергенцията в рамките на ЕС. В дисертационния труд авторът дава обоснован отговор на въпросите какви са основни детерминанти на изследването, кои са подходящите методи за моделиране и анализиране, какви са очакваните ефекти и т.н.

Във въведението са изпълнени основните формални изисквания по отношение на задължителните атрибути и коректно са дефинирани обекта, предмета, изследователската теза, целта и задачите на изследването.

Авторът посочва, че обект на изследването са потоците ПЧИ в България и страните– членки на ЕС от Централна и Източна Европа, а предметът е оценката на интензитета на преките чуждестранни инвестиции в България и влиянието им върху степента и скоростта на конвергенция в рамките на Европейския съюз.

Докторант Анна Димитрова Петкова посочва **основната цел** на изследването е установяване посоката на въздействие на интензитета на ПЧИ върху икономическия растеж и степента на конвергенция на България и страните–членки от Централна и Източна Европа в рамките на Евростюза.

Изследователската теза на автора гласи, че „подобряването на инвестиционния климат и предприемането на мерки за оптимизиране условията за увеличаване притока на чуждестранен капитал е предпоставка за икономически растеж и ускоряване процеса на реална конвергенция на България в рамките на Европейския съюз“.

За изпълнението на поставената цел, авторът си поставя седем задачи, а именно:

1. Изясняване спецификата, формата на проявление и видовете преки чуждестранни инвестиции.
2. Разкриване степента и посоката на въздействие на ПЧИ върху икономическия растеж на страната–реципиент и на основата на проучени теоретични постановки и емпирични изследвания да се обобщят ефектите от чуждестранните инвестиционни потоци за социално икономическото развитие на приемащата страна.
3. Идентифициране на определящите икономически и неикономически детерминанти на привлекателност на преките чуждестранни инвестиции.

4. Анализ на интензитета на нетните чуждестранни инвестиции, абсолютния размер и структурата на основните компоненти на ПЧИ и структурните трансформации на инвестиционните потоци в България.
5. На основата на сравнителен анализ да се анализират съществуващите зависимости между икономическия растеж (измерен посредством основни макроикономически показатели) и притока на чуждестранен капитал в България и в страните от ЦИЕ.
6. Да се конструира иконометричен модел за оценка степента на конвергенцията по доходите и по потоци ПЧИ в страните – членки от ЦИЕ.
7. Да се оцени степента на въздействие на потоците ПЧИ върху реалната конвергенция на страните – членки от ЦИЕ на основата на значими, за икономическия растеж, макроикономически показатели.

Представените задачи дават ясна ориентация за съдържанието на дисертационния труд и кореспондират с поставената изследователска цел.

Във въведението е посочена информационната база на изследването, включваща законодателни и регуляторни правни актове, теоретични и аналитични изследвания, референтни статистически данни и аналитични материали на Министерството на финансите (МФ), Българската народна банка (БНБ), Националния статистически институт (НСИ), Международния валутен фонд (МВФ), Световната банка (СБ), Статистическата служба на Европейския съюз (Евростат), Организацията за икономическо сътрудничество и развитие (ОИСР) и други международни организации.

Методология на изследването се базира на задълбочено на специализираната литература по темата на дисертацията, приложени са методите на анализа и синтеза, принципите на системния подход, логически, сравнителен и статистически анализ и иконометрично моделиране. При обработката на емпиричните данни са използвани Microsoft Excel и статистическия пакет IBM SPSS Statistics.

Първа глава на дисертационния труд е посветена на изясняването на въздействието на преките чуждестранни инвестиции върху икономическия растеж, като от една страна е извърен задълбочен преглед на концепциите за тяхната специфика, форми на проявление, класификации и др., а от друга страна са разгледани механизмите на проявление на въздействието на ПЧИ върху икономическия растеж. Извърен е задълбочен преглед на научната литература и на тази основа са представени различни теоретични постановки, определения, специфики на ПЧИ, на икономическия растеж и на зависимостта между тях. В резултат на проучването на различните теоретични концепции и резултатите от емпирични анализи за въздействието на ПЧИ върху икономическия растеж, докторантката обосновава следните четири групи: условно положително, неубедително положително, неутрално и отрицателно влияние на ПЧИ върху икономическия растеж. Представени са различните механизми, с помощта на които преките чуждестранни инвестиции въздействат върху икономическия растеж на страната домакин.

Във втора глава се характеризира инвестиционната среда и политиките за привличане на чуждестранни инвестиции в България. Извърен е задълбочен емпиричен анализ на тенденциите в изменението на потоците ПЧИ в България за периода 2010 – 2021 г., като е проследена динамиката на следните показатели: „нетни чуждестранни инвестиции в България“; „относителен дял на ПЧИ в БВП“; „преки инвестиционни позиции чуждестранен капитал в ЕС (ЕС-28) и България“; „основни

компоненти на ПЧИ“ „размер на чуждестранните и националните инвестиции в дълготрайни активи в България“. Характеризирана е отрасловата структура на ПЧИ и на вътрешните инвестиции в дълготрайни активи за периода 2010 – 2021 г., като е извършена оценка на интензивността на структурните изменения с помощта на статистически методи за анализ на структури – коефициенти на абсолютни структурни промени и интегрални коефициенти на структурни изменения и различия.

В трета глава се дава отговор на въпроса дали и доколко потоците от ПЧИ влияят върху протичащите процеси на социално-икономическо сближаване на страните–членки от ЦИЕ и, в частност, на България. Характеризирани са моделите за икономическа конвергенция и са изяснени предпоставките за реална конвергенция на страните–членки в рамките на Европейския съюз, като авторът счита, че те може да се разглеждат като основна цел за по-слабо развитите страни за присъединяване към регионалната икономическа интеграционна схема. Като пример, потвърждаващи това виждане, се изтъкват страните от Централна и Източна Европа, които са приети в Европейския съюз след 2004 г. На основата на сравнителен анализ е извършена оценка на степента на икономически растеж на страните от Централна и Източна Европа и тенденциите в изменението на потоците ПЧИ на основата на официална статистическа информация за размера на реалния БВП, оценен по пазарни цени от 2020 г., на БВП на човек от населението въз основа на паритета на покупателната способност (ППС) и на потоците ПЧП за периода 2010 – 2021 г. Чрез прилагане на методите на регресионния и корелационния анализ е измелена формата и силата на зависимост/влияние на потоците ПЧИ върху реалната конвергенция на четири от страните–членки от ЦИЕ (България, Румъния, Латвия и Литва), като за целта е извършена оценка на влиянието на потоците ПЧИ върху три макроикономически показателя: БВП на глава от населението (ППС), БВП на заето лице (постоянен ППС \$ за 2017 г.) и производителност на труда на зает (Index, 2015=100).

В заключението в синтезиран вид са изведени основните изводи от извършеното изследване, съответстват на поставената цел и задачи и показват тяхното изпълнение и категорично отразяват извършеното от автора.

В библиографската справка са включени общо 118 литературни източници, от които преобладават тези на чужд език. Използваните определения, мнения, методи и др. са използвани коректно и са отразени чрез цитиране на съответната страница и в списъка с използваната литература

Като цяло дисертационният труд се характеризира със сериозна задълбоченост на обхвата на изследването, както от теоретично, така и от практико-приложно и методологично естество. Докторантката е положила значителни усилия по проучването на специализираната литература по изследваната проблематика, разкрила е особеностите и специфичните черти на обекта на изследване, анализирала е вижданията на авторите и успешно ги е разграничила и систематизирада в четири основни групи Избраните подходи за изследване, а формулираните изводи са коректни и добре обосновани.

Представеният дисертационен труд е с логически издържано изложение и следва поставената цел и изследователски задачи, а изводите и заключенията на автора са добре аргументирани. Дисертационният труд има добър научен стил, в изложението термините са използвани коректно и това ясно показва високата степен на познаване на същността и съдържанието им. Методологията на изследването е адекватна на

поставените цели и задачи, налице задълбочено познаване на изследваната проблематика. Докторантката е изпълнила поставената цел и демонстрира умения за боравене с научни понятия, стремеж към критичен анализ и научен стил на изложението. В дисертационния труд са налице авторови постижения и приносни моменти. Техническото и нагледното оформяне на дисертационния труд е на високо ниво – за визуализация на важни аспекти от изследването са използвани подходящи форми за представяне – схеми, таблици, графични изображения. В дисертационния труд е извършено задълбочено емпирично изследване, приложени са подходящи статистически методи за анализ на динамика, структурни изменения, за изследване на зависимости и др. Получените резултати от статистическия анализ са коректно тълкувани, формулираните изводи и заключения съответстват на получените резултати от емпиричния анализ

Авторефератът е разработен в обем от 44 страници и е добре структуриран, съдържа необходимите елементи и информация, които съответстват на съдържанието на дисертационния труд, отразяват постигнатите резултати от автора и основните приносни моменти.

Към дисертационния труд са приложени 2 самостоятелни студии в Годишен алманах „Научни изследвания на докторанти“. Представените публикации включват важни части от дисертационния труд и съдържат значими резултати от проведеното научно изследване, което дава основания да се счита, че дисертацията е апробирана и популяризирана във висока степен.

III. Научни и научно-приложни приноси на дисертационния труд..

Дисертационният труд съдържа научни и научно-приложни приноси, които надграждат теоретичните и емпиричните изследвания в областта на финансите и по конкретно по отношение на изследването на влиянието на ПЧИ върху икономическия растеж и степента на конвергенция на приемащите страни. Като постижения на автора и основа за извеждане на приносни моменти се открояват:

1. Изяснена е спецификата, формата на проявление и видовете преки чуждестранни инвестиции и са идентифицирани определящите икономически и неикономически детерминанти на привлекателността на преките чуждестранни инвестиции.
2. Разкрита е степента и посоката на въздействие на ПЧИ върху икономическия растеж на страната–реципиент и на основата на проучени теоретични постановки и емпирични изследвания са обобщени ефектите от чуждестранните инвестиционни потоци за социално икономическото развитие на приемащата страна.
3. Анализиран е интензитета на нетните чуждестранни инвестиции, абсолютния размер и структурата на основните компоненти на ПЧИ и структурните трансформации на инвестиционните потоци в България.
4. На основата на сравнителен анализ са анализирани съществуващите зависимости между икономическия растеж (измерен посредством основни макроикономически показатели) и притока на чуждестранен капитал в България и в страните от ЦИЕ.
5. Конструиран е иконометричен модел за оценка степента на конвергенцията по доходите и по потоците ПЧИ в страните –членки от ЦИЕ.

6. На основата на значими, за икономическия растеж, макроикономически показатели е „измерена“ степента на въздействие на потоците ПЧИ върху реалната конвергенция на страните–членки от ЦИЕ..

Считам, че формулираните от автора приноси са реално постигнати, показват основните достойнства на дисертационния труд и са свързани с обогатяване на съществуващите знания и приложението им в практиката.

IV. Критични бележки, въпроси и препоръки по дисертационния труд.

Обстойното запознаване с дисертационния труд ми дава основание да обобщя, че в него няма допуснати съществени пропуски, неточности или противоречия. Считам, че дисертационният труд обогатява наличното знание, съдържа значими идеи и са постигнати реални резултати.

Въпросът, който отправям, е свързан с насоки за бъдеща изследователска работа по темата: Въз основа на извършеното изследване какви други макроикономически показатели може да бъдат включени в моделите като фактори, влияещи върху ПЧИ и степента на конвергенция на България в рамките на Европейския съюз?

V. Обобщено заключение и становище.

Рецензираният дисертационен труд на тема **“Преки чуждестранни инвестиции: икономически растеж и конвергенция в рамките на Европейския съюз”** представлява цялостно самостоятелно научно изследване с теоретико-приложен характер по актуален и значим проблем. Докторант **Анна Димитрова Петкова** демонстрира солидни теоретични знания и умения за провеждане на задълбочено научно изследване. Считам, че дисертационният труд съдържа значими научни и научно-приложни приноси и напълно отговаря на изискванията и критериите за придобиване на образователната и научната степен „доктор“ от Закона за развитие на академичния състав в Република България и Правилника за неговото прилагане в СА „Д. А. Ценов“. Всичко това ми дава основание с убеденост да дам категорично положителна оценка по откритата процедура и да предложа на членовете на почитаемото Научно жури да присъдят образователната и научна степен „доктор“ по докторска програма „Финанси, парично обръщение, кредит и застраховка (финанси)“ на докторант **Анна Димитрова Петкова**.

Дата: 20.12.2023 г.

Рецензент:

(доц. д-р Красимира Славева)